

УДК 372.881.111.1

**МАМАНДАРЫЛҒАН МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫН ДАЯРЛАУДАҒЫ
МАЗМҰНДЫ ТІЛДІК ИНТЕГРАЦИЯЛАНҒАН ТЕХНОЛОГИЯЛАР**

Коксегенова Акбопе Нурлановна

akbope98@bk.ru

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Шетел тілі: екі шетел тілі» білім беру бағдарламасының
4 курс студенті, Нұр-сұлтан, Қазақстан
Ғылыми жетекшісі – Д.Е. Сагимбаева

Мазмұнды тілдік интеграцияланған сабақтар – студенттер мен оқытушылардың шығармашылық әлеуетін дамытуға ықпал ететін заманауи мектептің бағыттарының бірі. Ішкіпәнаралық пен пәнаралық интеграция студенттердің фрагменттік және мозаикалық білімін жеңуге көмектеседі. Интеграция бір тақырыпты зерделеуде әртүрлі пәндерді жан-жақты меңгеруді қамтамасыз етеді. Сабақтарды интеграциялау процесі жалпы гуманистік

бағытқа ие, өйткені ол студенттердің әлеуметтік ортадағы орнын анықтауға көмектеседі. Интеграцияланған оқыту студенттерге зерттелетін пәннің құбылыстарын байқау кезінде дедуктивті көзқарасты жеңуге және зерттелетін әр тақырыптың мағынасын даралануға, өзіндік ерекшеліктері мен нақты жағдайларына сәйкес келуге көмектеседі. Бұл мақала тілдік интеграцияланған оқыту түсінігін ашуға арналған. Авторлар CLIL көмегімен бағдарламаны жоспарлаудың негізгі аспектілерін бөліп көрсетеді. Сондай-ақ, тілдік дайындық негізгі шет тілінің коммуникативтік құзіреттілігін дамыту тұрғысынан қарастырылады. Авторлар пәнаралық байланысты жүзеге асырудың ең тиімді әдісі интеграцияланған екі тілде сабақ жүргізу болып табылады деп санайды.

«CLIL - мазмұнды және тілдік интеграцияланған оқыту» термині көбінесе пәнді шет тілін қолдану арқылы оқыту әдісін суреттеу үшін қолданылады, оның негізгі мақсаты - шет тілін меңгеру және тілдік дағдыларды жетілдіру. Білім теориясы және білімнің даму теориясы ретіндегі конструктивизм CLIL контекстіндегі маңызды элемент болып табылады, өйткені ол адамның қабылдау (түсіну) және таным механизмдерін түсіндіреді, бұл өз кезегінде тіл мен пән мазмұнын біріктірудің негізгі мәселелері болып табылады. Конструктивизм аясында адамның қабылдауына байланысты бірнеше теориялар жасалды. Олардың барлығы қабылдаудың шығармашылық (сындарлы) процесс екендігі туралы негізделген. Когнитивтік психология конструктивизмнің негізі ретінде қабылдауды таным процесі ретінде қарастырады, мұнда адамның білімі сыртқы ынталандырулармен (ынталандырумен) өзара әрекеттеседі. Бұл өзара әрекеттесудің нәтижесі адамның ойында, ол оны өте маңызды және қажет деп санайтын жағдайда сақталатын жеке ой құрылымы болып табылады. Бұл теорияны тілдік қабылдау мәселелеріне қатысты қолдануға болады, атап айтқанда: адамның білімі екі компоненттен тұрады - әлем туралы білім және алынған сыртқы ынталандырудың мағынасын түсіну үшін өзара әрекеттесетін тілдік компоненттер. Дыбыстық толқын түрінде де, әріптер түрінде де берілген кіріс стимуляциясы (қабылдау) қабылдау үшін маңызы бар танымдық бірлікке айналуы керек. М.Бахтиннің [Бахтин 1981] идеяларына негізделген әлеуметтік конструктивизм қарым-қатынасқа қатысушылар қарым-қатынас процесінде өзі тұжырымдамасын құру үшін бірлесіп жұмыс жасайды деп болжайды. Әрине, бұл процесте жеке білім (жеке сындарлы бірліктер) маңызды рөл ойнайды, сонымен қатар әлемдегі және тілдегі қатысушылардың әрқайсысының ұсыныстары рөл ойнайды.

Конструктивизм теориясына сәйкес қабылдау - бұл күрделі шығармашылық процесс, онда көптеген ақыл-ой функциялары іске қосылады. Оқырман немесе тыңдаушы 42 сыртқы ынталандыруды (ынталандыруды) қабылдап қана қоймай, осы ынталандыруды субъект жадында сақтай алатын ақпаратқа айналдырады. Бұл процесс барысында тақырып тіл мен оның айналасындағы әлем туралы білімдерін тереңдетіп, қорытынды жасауы, әңгімелесушінің пікірлерін өңдеуі қажет. Қабылдау - бұл белсенділігі жоғары деңгейдегі сындарлы (шығармашылық) процесс. Міне, тіл үйрену процесін түсінудің кілті. Тілді меңгеру оқушының қабылдаудың сындарлы процесіне қатысқан кезде пайда болады. Шетел тілін меңгеру егер студент конструктивтік мүмкіндіктерді белсендірмесе, тек сезімдерді танитын сыртқы ынталандыру деңгейінде жүреді. Ұқсас жағдай орта және жоғары білім берудегі оқытудың заманауи әдістеріне қатысты туындайды, онда формальды жаттығуларды біртұтас орындау нәтижесінде мектеп оқушысы немесе студент шет тілін үйренеді деген болжам бар. Шетел тілін сындарлы процессте интеграцияланған шет тілін белсенді қолдану шет тілін меңгеруге жағдай жасайды. Шет тілін қабылдау процесінде меңгеру студенттер оқыған немесе естігеннің мағынасын түсінуге тырысқан кезде пайда болады. Тілді меңгеру процесі семантикалық бірліктің құрылуымен байланысты. Сонымен қатар, бұл жағдай бірінші, екінші тілді үйрену жағдайында да болады.

Интеграцияланған пәндерде / оқу құралдарында тілдік материалдармен жұмыс істеу тәсілдері түбегейлі ерекшеленеді. Оқушылар жеке лексикалық жаттығулардың орнына мәтінді жаңа білімдер мен мазмұнды меңгеруге қажетті жаңа тілдік құрал ретінде жұмыс істейді. Курстың екі мақсатына жетуге арналған тапсырмалар мәтінмен жұмыс жасаудың әр кезеңінде (оқу, түсіну, талдау) жаңа лексикалық және грамматикалық құралдарды тұрақты

«байланыстырумен» мазмұнды білудің кезеңдері ретінде құрылады. Әр мәтіннің тұжырымдамалық мағынасын түсіну бірізді, сөзбе-сөз жүрмейтіндіктен, функционалды түрде анықталған рөлдерді атқаратындықтан, сөздер мен тіркестер мәтінді түсіну үшін әртүрлі мағынаға ие болатыны анық. Иерархиялық тұрғыдан алғанда, мәтіннің мағынасын түсінудің жолын алдымен негізгі терминологияны анықтаушы ретінде елестетуге болады, өйткені концептуалды семантикалық бірлік оған негізделеді. Келесі қадам нақты «хабарламаны», жеке сөйлемдер мен сөйлемдердің бөліктерін қамтуды талап етеді. Бұл етістік құрылымдарын түсінуді қажет етеді. Содан кейін мәтіннің жеке компоненттері арасындағы байланыс нақтыланады, бұл ресми сөздермен жеңілдейді. Бұл логикада мәтінді талдауға, ассимиляциялауға, активтендіруге арналған лексиканы үш топқа бөлуге болады: арнайы пәннің шарттары, етістіктер және техникалық мағынасы бар сөздер (зат есімдер, сын есімдер және адбюстер), олардың көмегімен тұжырымдар жасалады, содан кейін конъюнкциялар, аралас сөздер. және байлам сөздер. Мәтінге алғашқы сілтеме жасаудан бұрын барлық үш лексикалық топтармен танысу, бірақ олар әрқашан лексемалардың үш жеке тобы ретінде енгізіледі. Бұл мәтіндегі тұжырымдамалардың мағынасына ену мәтінді қайталап өңдеу түрінде жүретініне байланысты. Сонымен бірге әр уақытта жаңа мақсат тұжырымдалады: мәтіннің құрылымын анықтау, мәтіннің қысқаша мазмұнын ашу, мәтіннің мазмұнын қысқаша қарау, негізгі терминдерді табу үшін мәтінді қарап шығу, мәтінді орыс тіліне аудармас бұрын оның бөліктерін түсіну үшін мәтінді мұқият оқып шығу. Танымдық стратегияны дамытудың бірінші кезеңінде жаңа мазмұнмен және жаңа тілдік құралдармен жұмыс жасау кезінде сөздердің барлық үш тобын бір уақытта назарда ұстау өте қиын болып көрінеді. Сондықтан жаңа мазмұнның «енуінің» әртүрлі кезеңдерінде назар алдымен негізгі терминдерге шоғырланады, ал мәтіннің мағынасын қалыптастыратын «техникалық» таңбалауыштар (мысалы, етістіктер) назар перифериясында қалады. Олар тұжырымдамалық өрісті тақырыптық түрде шектейтін маңызды кезеңдер сияқты негізгі терминдер анықталған кезде оларды логикалық түрде «байланыстыру» керек. Келесі кезеңде мәтіннің барлық компоненттері арасындағы логикалық қатынастар нақтыланған кезде, таңбалауыштардың үшінші тобы (сөз-байланыстырғыштар) пайда болады.

Бұл әдіс Еуропада жаңалық емес. Бұл Еуропа елдерінің Финляндия, Венгрия, Литва, Эстония сияқты Балтық елдері сияқты мектептерінде бұрыннан бар. Бұл елдерде CLIL-ді сәтті қолдану бұл әдісті сәтті деп санауға негіз береді. Бұл әдісті қазіргі ресейлік әдіскерлер де қолданып жатыр. Бұл әдістің бір артықшылығы - тілдік дағдылар мен пәндік білімді жетілдіруде ешқандай шектеулер жоқ. Сондай-ақ, CLIL студенттерге мәдениаралық білімдерін дамытуға мүмкіндік береді [Козырева 2015]. Бұл әдіс оқытудың басқа стратегияларын, оқытудың инновациялық әдістері мен технологияларын қолдануға көмектеседі және студенттерде пәндер мен шет тілдерін оқуға деген ынтаны арттырады. Жоғарыда аталған артықшылықтардан басқа, CLIL оқу бағдарламасында қосымша сағаттарды талап етпей, шет тілін оқытуды күшейтуге мүмкіндік береді. CLIL көмегімен оқу бағдарламасын жоспарлау кезінде әдетте 4С ескеріледі: мазмұны (мазмұны), қарым-қатынас (қатынас), таным (ақыл-ой қабілеті), мәдениет (мәдени білім). Сонымен қатар, студенттердің жасына, әлеуметтік-лингвистикалық ортаға және CLIL-ге түсу дәрежесіне байланысты әр түрлі орындалатын бес аспект бар. 1. Мәдени аспект. 2. Әлеуметтік аспект. 3. Тілдік аспект. 4. Тақырып аспектi. 5. Тәрбиелік аспект. Бұл техниканы практикада қолдану оның артықшылықтарын, сонымен қатар оны оқу процесінде жүзеге асырудың кейбір проблемаларын бөліп көрсетуге мүмкіндік берді. Бұл әдістің басты артықшылықтарының бірі - студенттер арасында шет тілін үйренуге деген ынтаны арттыру. Тілді үйрену ерекше назар аударады, өйткені тіл нақты коммуникативті мәселелерді шешуде қолданылады. Сонымен қатар, студенттердің зерттелетін тіл мәдениетін жақсырақ оқып, түсінуге мүмкіндігі бар, бұл студенттердің әлеуметтік-мәдени құзыреттілігін қалыптастыруға әкеледі. Студент тілдік табиғи ортаға толығымен ену үшін жеткілікті көлемді тілдік материалдан өтеді. Сонымен қатар, әртүрлі тақырыптардағы жұмыс белгілі бір терминдерді, белгілі бір тілдік құрылымдарды білуге мүмкіндік беретіндігін, бұл оқушының сөздік қорын пәндік

терминологиямен толықтыруға ықпал ететінін және оны білім мен дағдыларды одан әрі зерттеуге және қолдануға дайындайтындығын атап өту керек [Красхениникова. URL мекен-жайы]. Қазақстан Республикасының Үкіметі бекіткен білім беруді модернизациялау стратегиясы шет тілдерін оқытуды білім беруді дамытудың басым бағыттарының қатарына қосады. Білім мазмұнын жаңарту - оны модернизациялау салдарының бірі. Белгілі бір салада білімді игеру үшін қолайлы жағдайлар туғызып қана қоймай, сонымен бірге оқушылардың шығармашылық және жеке тұлғалық әлеуетін дамыту үшін екі тілді негізді қолдану қажет, бұл пәнді оқу іс-әрекетінің құралы ретінде ана және шет тілдерін өзара байланысты қолдану негізінде оқытуды көздейді.

CLIL бағдарламасын жүзеге асыру барысында бір проблемаға тап болу мүмкіндігі туындайды, не тиімді: пән мұғаліміне шет тілін үйрету немесе шет тілі мұғаліміне сабақ беру. Бірақ бұл екі әдіс те уақытты және қаржылық шығындарды талап етеді. Сондықтан CLIL сабақтарын шет тілі мұғалімі мен пән мұғаліміне бірлесе оқыту тиімді болып табылады. Келесі мәселе мұғалімдердің жұптарын таңдау болды. Шет тілін нығайтуға қызығушылық танытатын мұғалімдердің, оқытудың жаңа әдістерін қолдануға ынталы жаңашыл мұғалімдердің бірлескен жұмысы ең тиімді ынтымақтастық болды. Мұғалімдердің жеке қарым-қатынасы да маңызды. Осылайша, CLIL көмегімен оқытылатын пәндер анықталды: бастауыш мектеп (музыка, технология, дене тәрбиесі), орта мектеп (әдебиет, адам және құқық,). Оқу жоспарына CLIL енгізудің оңтайлы тәсілі жоғарыда аталған барлық аспектілерді ескере отырып, осы пәндерден ең ыңғайлы оқытылатын тақырыптарды табу болды. Қазіргі мектеп оқушыны қазіргі қоғамдағы өмірге өзінің құзыреттіліктерін дамыту арқылы дайындайды. Тілдік дайындықта негізгі құзыреттілік - оның компоненттерінің жиынтығындағы шет тілінің коммуникативті құзыреттілігі: - сөйлеу құзыреттілігі; - тілдік құзыреттілік; - әлеуметтік-мәдени / мәдениетаралық құзыреттілік; - өтемдік құзыреттілік; - оқу-танымдық құзыреттілік. Осы құзыреттілікті дамыту әдістерінің бірі объектілерді біріктіру болуы мүмкін. Біздің жағдайда екі тілдің бірігуі. Мұндай сабақтарды өткізу оқу процесін қызықты өткізуге, оқу уақытын үнемдеуге және шаршауды жеңілдетуге мүмкіндік береді. Мұндай интеграция әр оқушының әлемінің лингвистикалық бейнесін қалыптастыруға көмектеседі, пәнаралық ауысуды жүзеге асыруға көмектеседі. Пәнаралық байланыс (ББЖ) қазіргі білім берудің негізгі қағидаларының бірі болып табылады. Әдетте, мұғалімге бұл қағиданы қолдану қиынға соғады. Мұндай қиындықтардың басты себебі - нақты бағдарламалар мен оқу курстарына қолданылатын оқу құралдарының жеткіліксіздігі. Бұл дегеніміз, пәнаралық байланысты жүзеге асырудың ең тиімді әдісі - екі тілде интеграцияланған сабақ өткізу. Мұндай сабақтардың ерекшелігі, оларды екі мұғалім оқытады: ағылшын тілі мұғалімі және қазақ тілі мұғалімі немесе ағылшын тілі және әдебиет мұғалімі. Сабақтағы әр мұғалімнің үлесі тең болуы керек. Бірінші кезеңде біз тақырыптық блоктарды анықтадық және осы тақырыптарды ескере отырып бағдарламалар құрдық. Сонымен, екі тілде сабақ өткізілетін әр параллель үшін әр түрлі тақырыптар алу керек. Сонымен, 7 сыныптарға арналған тақырыптардың бірі - «Шетелдіктердің көзімен қазақтың ертегілерін оқу». Сабақтардың бұл блоктағы мақсаты ана тілінде белгілі материал негізінде шет тілдерін оқыту болып табылады. Бұл блок шет тілдерін үйренуге деген қызығушылықты арттырады, түсіну қиындықтарын жояды, студенттер үшін сәттілік жағдайын жасайды. Осы сабақтарды өткізу кезінде материалды ашудың тереңдігі мен дәйектілігі, оны зерттеудің реті алдын-ала анықталады. Сонымен, студенттер географиялық орналасуымен танысады, білім беру жүйелерін, зерттелетін тілдердің мәдени ерекшеліктерін салыстырады. 9-сыныптың параллельдігінде оқушылардың тәжірибесі, қызығушылықтары мен психологиялық ерекшеліктеріне сәйкес келетін тақырыптар, салалар мен қарым-қатынас жағдайлары аясында зерттелетін тілдердің елдерінің мәдениетін, салт-дәстүрін, болмысын таныстыруға баса назар аударылды; мәдениетті қарым-қатынас жағдайында өз еліңіздің, оның мәдениетін бейнелеу қабілеттілігін қалыптастыру Бұл сабақтардың мақсаты - студенттермен танысу, мерекелік атмосфера, сенім, бір-біріне деген ізгілік, тілдерді үйренуге деген қызығушылық пен сүйіспеншілік. Екі тілді сабақтың басты ерекшелігі - ақпаратты бір шет тілінен екінші

тілге транскрипциялау қабілетін дамыту. Бағалауға ерекше назар аудару керек: әдетте екі тілді сабақтарда әр студент екі тілді де қолдана алады. Осылайша, ол екі пән бойынша баға алады: ағылшын және қазақ. «Әдебиет» пәні бойынша пәндік-интеграцияланған тілдік сабақтардың тақырыптарын таңдағанда, түпнұсқалары ағылшын тілінде жазылған шетелдік шығармаларды зерттеуге таңдау тоқтатылды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Артемов, В. А. Психология обучения иностранным языкам / В.А. Артемов. – М. : Просвещение, 1969. – 279 с.
2. Обучение на билингвальной основе как компонент углубленного языкового образования / Н. Д. Гальскова [и др.] // Иностранные языки в школе. – 2003. – № 2. – С. 12-16
3. Козырева Н. Э. Уроки в русле этнопедагогике как средство воспитания толерантности // Русский язык. 5–11 классы. Современные образовательные технологии: конспекты уроков / авт.-сост. О. А. Першина [и др.]. – Волгоград: Учитель, 2015. – 83 с. – С. 75–82.
4. Артемов, В.А. Шет тілдерін оқыту психологиясы / В.А. Артемов. - М.: Ағарту, 1969.– 279 б.
5. Билингвалды оқыту негізде оқыту тілдік білімнің құрамдас бөлігі ретінде / Н.Д.Гальскова [және басқалар] // Мектептегі шет тілдері. - 2003. - № 2. - С. 12-16
6. Козырева Н. Е. Этнопедагогиканың негізгі бағыттарындағы сабырлықты көтермелеу құралы. // Орыс тілі. 5-11 сыныптар. Қазіргі білім беру технологиясы: сабақ жазбалары / ред. О. А. Першина [соавт.]. - Волгоград: Мұғалім, 2015.– 83 б. - С. 75–82.
7. Guidelines for CLIL Implementation in Primary and Pre-primary Education / edited by Sophie Ioannou-Georgiou Pavlos Pavlou. – 2011.
8. Coyle D., Hood Ph., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge, Cambridge University Press, 2010, pp. 1–13.
9. Meyer O. Towards quality-CLIL: successful planning and teaching strategies. – Pulse. – 2010. – № 33. – P. 11–29.
10. Kelly K. COOP E-CLIL Collaboration between language teachers and subject teachers. – 2014.